



En god start på dagen for alle?

Sosioøkonomisk ulikhet i frokostvaner blant unge i Oslo

A Good Start to the Day for Everyone?

Socio-Economic Inequalities in Breakfast Habits among Youth in Oslo

Frida Falknor Jensen

Institutt for sosialfag, OsloMet – storbyuniversitetet

frida.falknor@gmail.com

Sammendrag

Et gratis skolemåltid hver dag til alle barn skal utjevne sosial ulikhet i kosthold og skoleprestasjoner, men hvorfor finnes det en sosial gradient i frokostvaner blant ungdommer i Oslo? Dette spørsmålet besvares ved hjelp av tverrsnittundersøkelsen Ung i Oslo 2015. Funnene viser at ungdom med høy sosioøkonomisk status har større sannsynlighet for å spise frokost enn de med lav sosioøkonomisk status. Økonomi, materiell kulturell kapital og foreldrenes utdanningsnivå har alle betydning for denne sammenhengen. Ungdommer som har foreldre med innvandringsbakgrunn, har større sannsynlighet for å ikke spise frokost enn de som har minst én forelder født i Norge, men sosioøkonomisk status er tilsynelatende viktigere for frokostvanene til majoritetsungdom. De som har foreldre som jobber heltid, har større sannsynlighet for å spise frokost hver dag enn de som har foreldre som ikke jobber. Hvis mødre jobber deltid, er det større sannsynlighet for at de unge spiser frokost. Funnene indikerer at det er mer enn økonomiske barrierer som bidrar til at ungdommer i Oslo dropper frokost. Sosiale tiltak må derfor være mer enn kun å tilby et gratis måltid.

Nøkkelord

skolemåltid, barn, sosiale forskjeller

Abstract

A free school meal every day is supposed to equalize social inequality in diet and school performance, but why is there a social gradient in breakfast habits among youth in Oslo? This question is answered using the cross-sectional survey Ung i Oslo 2015. Adolescents with high socio-economic status are more likely to eat breakfast than those with low status. Financial situation, material cultural capital and parental education level are all of significance for this correlation. Teenagers with parents of immigration background are more likely to not eat breakfast than those who have at least one parent born in Norway, but socioeconomic status seems to have more impact for youth with majority background. Those with parents who work full time are more likely to eat breakfast every day than those who have parents who do not work, but if mom works part-time it seems that youth eat breakfast more often. The findings indicate that there are more than financial barriers that contribute to Oslo youth skipping breakfast. Social policies therefore need to be more than offering a free meal.

Keywords

school meal, children, social differences

Innledning

Alle barn skal ha like muligheter, og alle barn skal få et gratis måltid på skolen hver dag, uttrykte Hadia Tajik under Arbeiderpartiets landsmøte i april 2019 (Tajik, 2019). Med dette ønsker Arbeiderpartiet å forbedre både læring og folkehelse og ikke minst utjevne sosiale helseforskjeller gjennom et gratis skolemåltid til grunnskoleelever hver dag (Arbeiderpartiet, 2019). Dette har Oslo byråd tatt på alvor og inkludert i sitt budsjett for 2020, hvor utvalgte barne- og ungdomsskoler skal være med i et skolematprosjekt (Oslo kommune, 2019, s. 5). Sosial ulikhet i helse er godt etablert i forskning, og dødelighet er sterkt knyttet til utdanningsnivå hvor dødeligheten synker gradvis ved flere års utdanning (Elstad, 2005, s. 8). Norge har ikke mindre helseulikheter enn andre land (Dahl, Bergsli & van der Wel, 2014, s. 102), og Oslo har lavere gjennomsnittlig levealder enn mange andre store kommuner (Elstad, 2017, s. 173). Sosial ulikhet i helse knyttes til ulike arbeidsforhold, økonomi og helseatferd (Dahl mfl., 2014, s. 69–71). Mennesker med lavere sosioøkonomisk status har ofte tyngre jobber, mindre tilgang til helsefremmende midler og en mer usunn livsstil med røyking eller dårlig kosthold. Vaner knyttet til livsstil og helseatferd blir ofte dannet i barne- og ungdomsårene og vil påvirke helsen videre i livet (Dahl mfl., 2014, s. 122). En del av kostholdsvanene er måltidshyppighet og innholdet i måltidene og i denne artikkelen vil jeg se nærmere på en essensiell del av dette bildet, nemlig frokostvaner. Nærmere bestemt skal jeg i denne studien se på om ungdommer i Oslo spiser frokost eller ikke, og hvordan dette varierer etter ungdommenes sosioøkonomiske status.¹

Flere fylker i Norge har innført skolefrokost for videregående elever som tiltak for å utjevne sosiale forskjeller og for å gi alle elever en god og næringsrik start på dagen, men Oslo har frem til nå ikke vært blant disse. Debatten om varm skolelunsj har vært preget av sterke motpoler. Den ene siden hevder at skolelunsj for alle barn og unge er nødvendig for å utjevne sosiale forskjeller, mens den andre siden nekter for dette og begrunner det med at kostnadene ved å gi skolemat til alle er for store og vil gå utover barnas læring på grunn av feilprioritering av tid og penger (Kjerkol, 2018).

Tiltak med gratis skolefrukt og skolefrokost er tidligere gjennomført, men har blitt kuttet med begrunnelse i økonomi. Samtidig viser HEVAS-undersøkelsen (Helsevaner blant skoleelever), som ble gjennomført for WHO i 2015, at det er svært mange barn og unge som dropper frokosten i Norge i dag, og at det er sosiale forskjeller når det gjelder nettopp dette (Samdal mfl., 2016, s. 27). Det undersøkelsen ikke ser nærmere på, er hva det er som forårsaker disse forskjellene. Når noen elever må gjennomføre første del av skoledagen på tom mage, gir det svært ulike utgangspunkt for læring. Det kommer i tillegg til andre sosiale forskjeller som foreldrenes utdanning eller tilgang til hjelpemidler som datamaskin. Det er også vist at flere unge dropper frokost jo eldre de blir (Samdal mfl., 2016, s. 27). Det betyr at mange elever på videregående skole må ta til seg kunnskap som kan være avgjørende for deres videre karriere- og arbeidsmuligheter uten noe påfyll av næring. Det er derfor særlig interessant å se på elever ved videregående skole, som vil være analyseenheter i denne artikkelen.

Det overordnede spørsmålet i denne studien er: Hva er årsakene til at sosioøkonomisk status har betydning for ungdommers frokostvaner? I artikkelen ser jeg nærmere på den allerede etablerte sammenhengen mellom familiers sosioøkonomiske status og ungdommers

1. En stor takk til veileder Kristian Heggebø for all hjelp og støtte under arbeidet med min masteroppgave «En god start på dagen for alle? Statistiske analyser av sosioøkonomisk ulikhet i frokostvaner blant unge i Oslo», som denne artikkelen bygger på.

frokostvaner ved å studere de ulike dimensjonene som det sosioøkonomiske samlemålet består av. Videre ser jeg nærmere på om foreldrenes innvandringsbakgrunn og sysselsettingsstatus kan være med på å forme frokostvanene, og om sosioøkonomisk bakgrunn har lik betydning for majoritets- og minoritetsungdom. Artikkelen søker etter mer kunnskap om hva som bidrar til at det er en sosial gradient i ungdommers frokostvaner ved bruk av datamateriale fra undersøkelsen Ung i Oslo 2015. Studien bidrar til den eksisterende litteraturen gjennom å A) se på om det er foreldrenes utdanningsnivå, familiens velferdsnivå eller materiell kulturell kapital som har størst betydning for sammenhengen, B) gi økt kunnskap om hvordan foreldrenes innvandringsbakgrunn kan bidra til om ungdommer spiser frokost eller ikke, og C) se om foreldrenes sysselsettingsstatus påvirker frokostvanene til ungdommer.

Tidligere forskning

Frokosttradisjon og tilbud i Norge

I 1929 ble Oslofrokosten innført for å gi alle barn og unge en næringsrik start på dagen (Oslo Byarkiv, u.å.). Her ble det servert melk, et stykke knekkebrød eller brødkive og litt frukt eller grønt før skolestart. Skolemåltidet ble på 1960-tallet endret til den såkalte Sigdalsfrokosten, som besto av melk, råkost og medbrakt skolemat (Løes, 2010, s. 7). Hjemmet fikk på denne måten et større ansvar for barnets kosthold i skoletiden, noe som fremdeles gjelder.

Tilbud om billig eller gratis frokost på videregående skole har blitt startet opp som tiltak i nyere tid for å redusere sosial ulikhet i skoleprestasjoner i noen fylker, deriblant Hordaland (Hordaland Fylkeskommune, 2018), men i Oslo er ikke noen slike systematiske tiltak satt i verk tidligere. Oslo byråd har i år satt i gang et prøveprosjekt med skolemat, hvor elever i utvalgte grunnskoler skal få tilbud om et gratis skolemåltid (Oslo kommune, 2019, s. 5). På Arbeiderpartiets landsmøte i april 2019 gjorde politikerne det tydelig at de vil gå inn for ett gratis skolemåltid for alle elever ved grunnskoler i Norge på statens regning (Arbeiderpartiet, 2019), nettopp for å bidra til å utjevne de sosiale forskjellene forskningen viser. Men for at slike tiltak skal treffe der det er behov, er det viktig med kunnskap om hva det er ved den sosiale bakgrunnen til ungdommer som gjør at den sosiale gradienten eksisterer.

Frokost er i høy grad en kulturell affære. Innholdet og omstendighetene rundt måltidet varierer over hele verden, men i Norden er måltidet ganske likt og består hovedsakelig av brødmatt (Kjærnes, 2001, s. 13). I denne studien vil det ikke bli lagt vekt på innhold eller omstendighetene rundt frokosten, selv om dette er en stor del av måltidet. Vekten vil bli lagt på om ungdommene oppgir å spise frokost eller ikke. Dette kan være problematisk nettopp fordi respondentene kan oppfatte frokost ulikt. Vil ungdommene oppgi at de ikke spiste frokost om de spiste noe lett på vei til skolen, og ikke rundt frokostbordet hjemme? Dette er noe vi ikke får svar på i denne studien. Tidligere studier av måltidsrytme har problematisert dette (Kjærnes, 2001, s. 30) og har valgt å definere det første måltidet om dagen som frokost uavhengig av tidspunkt. I denne studien blir det i motsetning respondenten selv som definerer frokost, uten at dette blir tatt høyde for i analysene.

Frokost og sosial bakgrunn

Det tidligere studier har til felles, er resultater som viser at ungdommers sosiale bakgrunn har betydning for om de spiser frokost; lavere sosioøkonomisk status (SØS) tilsier sjeldnere frokost (Manios mfl., 2015; Moreno-Maldonado, Ramos, Moreno & Rivera, 2018; Ramper-saud, Pereira, Girard, Adams & Metzl, 2005; Vereecken mfl., 2009). HEVAS-undersøkelsen om barn og unges kosthold og helse i Norge slo fast at det er en tydelig sosial gradient i spi-

sevaner og måltidsrytme som vises ved at ungdommers kosthold gradvis blir dårligere i takt med lavere SØS (Samdal mfl., 2016, s. 52). Dette er en av få undersøkelser fra Norge som sier noe om unges frokostvaner og sosial bakgrunn. Faktorer som har vist seg å være viktige for om ungdommer spiser frokost eller ikke, er kjønn, alder, sosioøkonomisk status, foreldres utdanning og sysselsettingsstatus og foreldrenes innvandringsbakgrunn (Manios mfl., 2015; Vereecken mfl., 2009). Jenter spiser sjeldnere frokost enn gutter, og barn og unge dropper frokost oftere jo eldre de blir. En undersøkelse gjort i åtte ulike land, blant annet Norge, viste at barn i alderen 10–12 år med foreldre født i landet de bor i, spiste oftere frokost. Å ha innvandringsbakgrunn var altså assosiert med å sjeldnere spise frokost. I familier hvor begge foreldrene var i arbeid og minst én forelder hadde høyere utdanning, var det også høyere sannsynlighet for at barna spiste frokost (Manios mfl., 2015).

Noen få undersøkelser har sett nærmere på hvilke deler av familiens sosioøkonomiske status som kan ha innvirkning på frokostvaner. En studie av barn og unge (11–16 år) i Spania konkluderer med at mors utdanning og ungdommens kjønn og alder er signifikant, men ikke familiens velstandsnivå (FAS), fars utdanning eller foreldrenes sysselsettingsstatus (Moreno-Maldonado mfl., 2018). De konkluderer videre med at venners vaner og oppfatninger er et viktig bidrag til om ungdommer velger å spise frokost. Helena-studien, som ble gjennomført i ti europeiske byer, konkluderer derimot med at det er kjønnsforskjeller i hva som er signifikant for frokostvaner. De fant at boforhold kun er signifikant for gutter, og familiens velstandsnivå kun er signifikant for jenter (Hallström mfl., 2011).

I litteraturen blir sjelden indikatorene for sosioøkonomisk status målt alene, men kun som samlemål. HEVAS-undersøkelsen etterlyser mer informasjon om effektene indikatorene har alene (Samdal mfl., 2016, s. 55), noe forskerne i undersøkelsen til dels har gjort med materiale fra en tidligere undersøkelse i 2005 (Fismen, Samdal & Torsheim, 2012). Her ser de om det er velstandsnivå eller kulturell kapital i form av antall bøker i hjemmet som påvirker matpreferanser og vaner mest, og forfatterne konkluderer med at kulturell kapital kan ha stor betydning. De beskriver at selv om økonomi kan være en barriere for et sunt kosthold og gode frokostvaner, vil fremdeles kulturelle preferanser og vaner som er skapt på bakgrunn av sosioøkonomisk status, bestå selv om økonomien blir bedre. Dette ser de i sammenheng med Pierre Bourdieus teori om at smak er sterkt knyttet til sosial klasse, og at smaken for kunst, men også matpreferanser, kan ha en symbolsk verdi for din sosiale posisjon (Bourdieu, 1995).

Det er ikke funnet noen forskning som ser nærmere på om sosioøkonomisk status har lik betydning for frokostvanene til ungdommer med majoritets- og minoritetsbakgrunn, noe som er interessant, da korrelasjonen mellom de to variablene er sterk. Hvis SØS har forskjellig betydning for disse gruppene, vil dette kunne si noe om at det kan være mer enn sosial bakgrunn som spiller inn i unges frokostvaner.

Forskningsspørsmål

I denne artikkelen vil jeg i forlengelse av Fismen, Samdal og Torsheims studie (2012) se nærmere på FAS og kulturell kapitalens betydning for frokostvaner, men jeg vil også se på hvordan foreldres utdanning alene bidrar til ungdommenes frokostvaner. Studien vil videre se nærmere på hvordan foreldrenes innvandringsbakgrunn og sysselsettingsstatus kan ha betydning for om unge spiser frokost eller ikke.

Følgende spørsmål stilles:

1. I hvilken grad kan vi gjenfinne den veletablerte sammenhengen mellom sosioøkonomisk status og frokostvaner blant ungdommer i Oslo i 2015?
2. Er det foreldres utdanningsnivå, familiens velstandsnivå eller kulturell kapital som har størst betydning for den statistiske sammenhengen mellom sosioøkonomisk status og frokostvaner?
3. I hvilken grad spiller foreldrenes innvandringsbakgrunn og sysselsettingsstatus en rolle for sammenhengen mellom sosioøkonomisk status og frokostvaner?

Datamateriale og metode

Datamaterialet er basert på en ungdomsundersøkelse som er gjennomført av velferdsforskningsinstituttet NOVA i samarbeid med de regionale kompetansesentrene for rusfeltet (KoRus). Ungdata er finansiert over statsbudsjettet gjennom tilskudd fra Helsedirektoratet. NOVA er ikke ansvarlig for analyser eller fortolkninger av resultatene. Ung i Oslo 2015 er en lokal tverrsnittsundersøkelse gjennomført av NOVA for Oslo kommune. Populasjonen er elever ved ungdomsskoler og videregående skoler i Oslo, som til sammen utgjorde 34 716 ungdommer. Det var 12 449 (72 prosent) elever ved ungdomsskoler og 10 932 (63 prosent) elever ved de videregående skolene (VGS) som svarte. Undersøkelsen ble gjennomført uke 3–13 i 2015, og elevene hadde én skoletime på å gjennomføre spørreskjemaet.

Elevene fikk opplyst at det var frivillig å gjennomføre undersøkelsen, at de kunne hoppe over spørsmål de ikke ville svare på, og de fikk utdelt kontaktinformasjon til helsepersonell på skolen. Foresatte kunne be om å få tilsendt spørreskjemaet i forkant. Undersøkelsen for ungdomsskolen ble gjennomført som en anonym undersøkelse og som en ikke-anonym undersøkelse for VGS fordi det i prinsippet kan være mulig å finne identiteten til respondentene ved hjelp av bakgrunnsspørsmål stilt i undersøkelsen som ikke blir stilt til elever ved ungdomsskolen (Andersen & Bakken, 2015, s. 10). Det vil si at ungdom på VGS anses som samtykkekompetente og får informasjon om at undersøkelsen er konfidensiell, dog ikke anonym. Denne delen av undersøkelsen er derfor meldt inn til NSD.

Alle offentlig skoler med ungdomstrinn og VGS er invitert til å delta i undersøkelsen med unntak av noen spesialskoler (Andersen & Bakken, 2015, s. 9). Et fåtall av de private skolene i Oslo takket nei, men alle offentlige skoler var med. Det er en form for systematisk frafall og kan påvirke utfallet av undersøkelsene. Elever ved spesialskoler har ofte utfordrende atferd eller særskilte behov, mens elever ved privatskoler kan skille seg fra offentlige skoler ved at foreldrene har spesifikke læringsideologier eller mer penger enn elever ved offentlige skoler. Det er også slik at elever som allerede hadde et stort fravær, heller ikke nødvendigvis var på skolen da undersøkelsen ble gjennomført. Dette kan gi et skjevt inntrykk, da elever med stort fravær ofte kan være ungdommer med andre atferdsproblemer eller utfordringer. Utfordringer og atferdsvansker kan dermed bli underrapportert. Samtidig gir undersøkelsen på grunn av en svarprosent på 72 prosent et godt bilde av oppvekst i Oslo i dag (Andersen & Bakken, 2015, s. 10).

Datatilpasning

Kun elever fra videregående skole er valgt til analysene, og det gjort av to årsaker. For det første har tidligere forskning på temaet vist at flere ungdommer dropper frokost jo eldre de blir (Manios mfl., 2015; Rampersaud mfl., 2005; Vereecken mfl., 2009), noe som gjør VGS-elevene mer relevante for analysene. For det andre har ikke ungdomsskoleelevene svart på spørsmål om foreldrenes sysselsettingsstatus i undersøkelsen, noe som er en forutsetning for å bli inkludert i det analytiske utvalget.

Jeg har laget et analytisk utvalg slik at kun de som har svart på alle variablene, blir brukt i analysene. Dette utvalget utgjør 7649 respondenter. Det originale utvalget var 10 612 videregående elever, noe som tilsvarer at manglende data er på 27,9 prosent. I en analyse av manglende data viser det seg at det er noen flere gutter (48 prosent i studieutvalg og 45 prosent i analytisk utvalg) og noen flere ungdommer med innvandringsbakgrunn som faller fra (33 prosent i studieutvalg og 28 prosent i analytisk utvalg). Allikevel gjenspeiler det analytiske utvalget studieutvalget rimelig godt siden både klasstrinn og sosioøkonomisk status er relativt uendret mellom de to utvalgene (se vedlegg 1).

Variabler brukt i analysene

Frokostvaner

Den avhengige variabelen i analysene er frokostvaner. Ungdommen ble spurt om hvor ofte de pleier å spise frokost med svaralternativene «sjelden», «1 gang i uka», «2–5 ganger i uka» og «hver dag». I analysene er denne variabelen gjort dikotom, hvor det skiller mellom «0 – spiser frokost hver dag» og «1 – ikke frokost hver dag». Dette er hovedsakelig gjort fordi verdien «2–5 ganger i uka» er svært uklar. Her kan respondentene ha ment å svare at de spiser frokost to ganger i uka, og disse er i helgene, eller fem ganger i uka, hvorav alle er på hverdager. Når variabelen er dikotom, vil skillet gå mellom de som har frokost som en del av sin morgenrutine (de som svarer at de spiser frokost hver dag), og de som ikke har det. Med frokost som en rutine betyr det at ungdommen og/eller foreldrene ser på måltidet som nødvendig og har mulighet og økonomi til det.

Sosioøkonomisk status

Den sentrale uavhengige variabelen i analysene er sosioøkonomisk status (SØS), som er et samlemål laget av flere variabler. Samlemålet er laget på lik måte som i andre undersøkelser som benytter seg av ungdatabasemateriale (Bakken, Frøyland & Sletten, 2016, s. 22) og inkluderer variabler om foreldrenes utdanningsnivå, antall bøker i hjemmet og familiens velstandsnivå (FAS). Familiens velstandsnivå måles som materielle ressurser som ikke nødvendigvis alle har tilgang til, målt gjennom Family Affluence Scale (Currie mfl., 2008), som er en økonomisk dimensjon. Antall bøker i hjemmet skal fange opp materiell kulturell kapital eller akademiske ressurser i hjemmet (Bakken mfl., 2016, s. 24), men fungerer det som indikator på kulturell kapital? For å kunne vurdere validiteten på en indikator som er ment for å måle et teoretisk begrep er det viktig å se om variabelen har sammenhenger som samsvarer med det som er forventet (Ringdal, 2018, s. 105). Antall bøker i hjemmet korrelerer høyt med karakternivå, og det skiller hele 1,2 karakter (på en skala fra 1–6) fra de som har færrest og de som har flest bøker i hjemmet (Bakken mfl., 2016, s. 25). Dette er en forventet sammenheng som stemmer overens med litteratur rundt sosial bakgrunn, kulturell kapital og karakterer på skolen. Det er stor variasjon i hvor mange bøker ungdommene oppgir å ha hjemme, noe som kan indikere at den «digitale tidsalder» ikke har tatt over fullt ut, eller at bøker foreløpig ikke er passé som indikator.

Ungdommene ble spurt om far eller mor har utdanning fra høyskole eller universitet med «ja» og «nei» som svaralternativer på begge. Disse to variablene blir gjort til et samlemål med verdien 0 hvis ingen av foreldrene har høyere utdanning, 1,5 hvis en av foreldrene har høyere utdanning, og 3 hvis begge har det, på samme måte som i andre undersøkelser basert på Ungdata-materiale (Bakken mfl., 2016, s. 23). Ungdommene ble også spurt om antall bøker i hjemmet med svaralternativene «ingen bøker», «mindre enn 20 bøker», «20–100 bøker», «100–500 bøker», «500–1000 bøker» og «Mer enn 1000 bøker». Denne variabelen er

gjort om til fire kategorier med «0–20 bøker», «20–100 bøker», «100–500 bøker» og «flere enn 500 bøker» for et mer oversiktlig resultat i analysene. Det er svært få som har svart laveste score (1,5 prosent), mens de to høyeste verdiene kan være vanskelig å skille fra hverandre. Samlemålet Family Affluence Scale (FAS) er et mål basert på flere spørsmål om ressurser i familien (Bakken mfl., 2016, s. 26). De ble spurt om familien har bil, om de har eget soverom, om familien har reist på ferie i løpet av det siste året, og om hvor mange datamaskiner familien har. Disse blir et kontinuerlig samlemål med verdier fra 0–3, hvor 0 er færrest ressurser og 3 er de med flest ressurser. For noen av regresjonsanalysene er FAS-målet gjort kategorisk hvor de 9 prosent med lavest score får verdien 1, de 48 prosent med middels score verdien 2, og de gjenværende med høyest score verdien 3. Kun 9 prosent av ungdommene scoret under 1,5 på indeksen, som er fra 0–3. Skillet er satt etter 9 prosent fordi det er en markant deling her hvor svært mange har verdier mellom 1,5 til 3. Dette er gjort for å kunne ha enkle fremstillinger av spredningen på variabelen og kunne sammenligne med andre kategoriske variabler. De tre delene (utdanningsnivå, FAS og antall bøker) blir lagt sammen til SØS-målet som en kontinuerlig variabel, hvor score på hver variabel blir lagt sammen og deretter delt på tre. Samlemålet får da verdier fra 0–3. Samlemålet blir også delt i fem like store grupper med verdiene «lavest SØS», «lav SØS», «middels SØS», «høy SØS» og «høyest SØS». Både det kontinuerlige og kategoriske målet er brukt avhengig av analysene.

Noen av analysene ser nærmere på hvilke deler av den sosioøkonomiske statusen som har størst betydning for om ungdommene spiser frokost eller ikke. De originale indikatorene i SØS-målet vil derfor bli brukt i disse, mens samlemålet blir brukt i andre.

Foreldrenes innvandringsbakgrunn og sysselsettingsstatus

I tillegg skal analysene se nærmere på foreldrenes innvandringsbakgrunn og sysselsettingsstatus. Ungdommene ble spurt om hvor foreldrene er født, med svaralternativer «Begge er født i Norge», «Den ene er født i Norge, den andre i utlandet» og «Begge er født i utlandet». Denne blir gjort dikotom og skiller mellom ungdommer hvor en av eller begge foreldrene er født i Norge (verdi 0), og begge foreldrene er født i utlandet (verdi 1). Når det gjelder foreldrenes sysselsetting, var spørsmålene: «Er far i jobb nå?» og «Er mor i jobb nå?» med svaralternativer «ja, heltid», «ja, deltid» og «nei» kodet til henholdsvis 1 = heltid, 2 = deltid og 3 = ikke i jobb.

I denne undersøkelsen vet vi ikke hvilke land eller verdensdeler foreldrene er født i. Dette kan være problematisk med tanke på at foreldrene kan være født i land som er svært nære eller like Norge, eller fra andre kontinenter, uten at dette blir tatt høyde for i analysene. Innvandringsbakgrunn korrelerer også høyt med flere av de andre uavhengige variablene i analysene. Det kan gjøre det vanskelig å skille mellom når foreldrenes innvandringsbakgrunn er utslagsgivende, og når sammenhengen kun er tilsynelatende, men egentlig forårsakes av noe annet.

Korrelasjon mellom uavhengige variabler

Menneskers liv er komplekse, og utfall vi kan se og måle, forårsakes ofte av mange ulike grunner som kan være både enkle og vanskelig å fange opp. Ofte virker også årsakene i forskjellige retninger og i samspill med hverandre, hvor effekten avhenger av samspillet. Flere av de uavhengige variablene i denne artikkelen korrelerer moderat (se vedlegg 2), noe som gjelder spesielt sosioøkonomisk status og innvandringsbakgrunn (Pearsons $r = -0,52$). En betydelig andel familier med innvandringsbakgrunn har lavere sosioøkonomisk status, som kan være på grunn av manglende jobb eller relevant utdanning, utfordringer knyttet til

sykdom, diskriminering eller annet. Det vil si at når disse variablene inkluderes i samme regresjonsanalyse, vil de måle mye av det samme fenomenet, og resultatene kan bli vanskelig å tolke. På grunn av dette er alle regresjonsanalyser først gjort i enkle modeller med en uavhengig variabel av gangen, kun kontrollert for kjønn og klasstrinn. De er deretter inkludert i samme regresjonsanalyse i en mer utvidet modell. På denne måten kan vi se hvordan variablene endrer seg og ta mer informerte vurderinger av om resultatene vi får er riktige.

Statistiske metoder

For å svare på forskningsspørsmålene stilt i artikkelen har jeg valgt flere analyseteknikker. Først er det gjort krysstabeller hvor forskjellene mellom gruppen som spiser frokost hver dag, og gruppen som ikke gjør det, er signifikantstestet med t-tester. Dette er for å kunne se nærmere på sammenhengen mellom frokostvaner og sosioøkonomisk status, men også med de resterende uavhengige variablene og hva som skiller de to gruppene.

Lineær regresjonsanalyse er valgt både for å svare på hvilken dimensjon ved det sosioøkonomiske samlemålet som har størst betydning for frokostvaner, og for å se nærmere på hvilken rolle foreldrenes innvandringsbakgrunn og sysselsettingsstatus har. I utgangspunktet anbefaler metodelitteratur logistisk regresjon når avhengig variabel er dikotom (Almquist, Ashir & Brännström, 2015, s. 176). Lineær regresjon kan allikevel fungere godt og også være mer gunstig fordi koeffisientene er mer intuitive å tolke enn i logistisk regresjon og dermed også enklere å formidle (Hellevik, 2009). I denne typen regresjon er det også mulig å sammenligne resultater på tvers av modeller og å se ulike indikatorers effekt opp mot hverandre, noe som kan være mer problematisk i logistisk regresjon (Mood, 2010). Som en sensitivitetstest har de samme modellene blitt estimert med logistisk regresjon med lignende sammenhenger og signifikansnivå. Når variablene er gjort til dummies, slik som i analysene i denne artikkelen, blir det også tatt høyde for at sammenhengen ikke nødvendigvis er lineær, men også kan være kurvelineær.

For å besvare forskningsspørsmål 2 er kun underdimensjonene av SØS-målet brukt (foreldres utdanningsnivå, antall bøker i hjemmet og FAS) i regresjonsanalysen, og den standardiserte regresjonskoeffisienten (beta) blir brukt for å sammenligne de tre dimensjonenes bidrag mot hverandre. Ved bruk av den standardiserte regresjonskoeffisienten vil ikke det at de uavhengige variablene har ulike målestokker, påvirke koeffisienten, og de tre dimensjonene kan måles mot hverandre (Ringdal, 2018, s. 410). For å besvare spørsmål 3 er samlemålet for sosioøkonomisk status brukt for å se opp mot foreldrenes innvandringsbakgrunn og sysselsettingsstatus. Signifikansnivå er satt til 5 prosent. Jeg har kontrollert for kjønn og klasstrinn i alle regresjonsanalyser.

Resultater

Tabell 1 viser at 57 prosent av ungdommene oppgir at de spiser frokost hver dag, og 43 prosent oppgir at de ikke gjør det. Utvalget består av 55 prosent jenter og 45 prosent gutter og har, som forventet, en jevn fordeling på SØS-indeksen. Det er en tydelig sosial gradient i ungdommenes frokostvaner, hvor 25 prosent av de som ikke spiser frokost hver dag, har lavest sosioøkonomisk status sammenlignet med de 15 prosentene som har høyest sosioøkonomisk status. Dette viser at det er en statistisk signifikant sammenheng mellom sosioøkonomisk status og frokostvaner. Vi ser lignende tendenser i undermålene FAS, antall bøker og foreldres utdanning, hvor det er en større prosentandel med lav verdi på variablene som tilhører gruppen som ikke spiser frokost hver dag. T-tester er gjennomført parvis mellom

gruppen som spiser frokost hver dag, og gruppen som ikke gjør det. Signifikante forskjeller er markert i tabellen.

Tabell 1: Utvalget fordelt etter frokostvaner gjort med krysstabeller. Forskjellen mellom gruppene på hver uavhengig variabel er signifikantstestet med t-test.

	Spiser frokost hver dag (%)	Ikke frokost hver dag (%)	Totalt (%)
<i>Frokostvaner</i>	57	43	100
<i>Kjønn</i>			
Jente	52	59***	55
Gutt	48	41***	45
<i>Klassestrinn</i>			
1. VGS	42	40*	41
2. VGS	30	31	31
3. VGS	28	29	28
<i>SØS</i>			
Lavest	14	25***	19
Lav	16	23***	19
Middels	19	20	20
Høy	25	17***	21
Høyest	26	15***	21
<i>Foreldres utdanning</i>			
Ingen høyere utdanning	17	28***	22
En høyere utdanning	18	23***	20
Begge høyere utdanning	65	49***	58
<i>FAS</i>			
Lav	7	13***	9
Middels	45	50***	48
Høy	48	37***	43
<i>Bøker i hjemmet</i>			
0–20 bøker	8	14***	11
20–100 bøker	21	29***	24
100–500 bøker	33	32	32
Mer enn 500 bøker	38	25***	33
<i>Innvandringsbakgrunn</i>			
Minst en forelder fra Norge	79	64***	72
Begge foreldre født i utlandet	21	36***	28
<i>Far i jobb</i>			
Ja, heltid	85	77***	82
Ja, deltid	5	7***	6
Nei	10	16***	12
<i>Mor i jobb</i>			
Ja, heltid	73	67***	70
Ja, deltid	13	12	13
Nei	14	21***	17
N:			7649

Note: Variablene er summert nedover. Forskjellen mellom gruppen som spiser og de som ikke spiser frokost er signifikantstestet med T-Test. $p < 0,05^*$; $p < 0,01^{**}$; $p < 0,001^{***}$

Tabell 2: Lineær regresjonsanalyse med frokostvaner som avhengig variabel. 0 = Frokost hver dag og 1 = Ikke frokost hver dag. Standardfeil presenteres i parentes

	Modell 1		Modell 2	
	B (S.E)	Beta	B (S.E)	Beta
<i>Foreldres utdanning (ref. begge med høyere utdanning)</i>				
Ingen høyere utdanning	0,19*** (0,01)	0,157	0,11*** (0,02)	0,087
En med utdanning	0,13*** (0,01)	0,102	0,08*** (0,02)	0,068
<i>Antall bøker i hjemmet (Ref. over 500)</i>				
0–20 bøker	0,25*** (0,02)	0,153	0,15*** (0,02)	0,095
20–100 bøker	0,17*** (0,02)	0,15	0,11*** (0,02)	0,096
100–500 bøker	0,09*** (0,01)	0,085	0,07*** (0,01)	0,061
<i>FAS (Ref. høy)</i>				
Lav	0,22*** (0,02)	0,130	0,12*** (0,02)	0,069
Middels	0,08*** (0,01)	0,084	0,04*** (0,01)	0,044
Justert R ²	0,046			
N:				7649

Note: I modell 1 er det gjort separate analyser for hver variabel, kontrollert for kjønn og klasse. I modell 2 er alle variabler inkludert i samme analyse for å kunne se hvordan variablene endrer seg når de blir kontrollert for hverandre. Kun stigningskoeffisienter er tatt med i modellen, original modell med konstantledd er finnes i vedlegg 3. p<0,05*; p<0,01**; p<0,001***

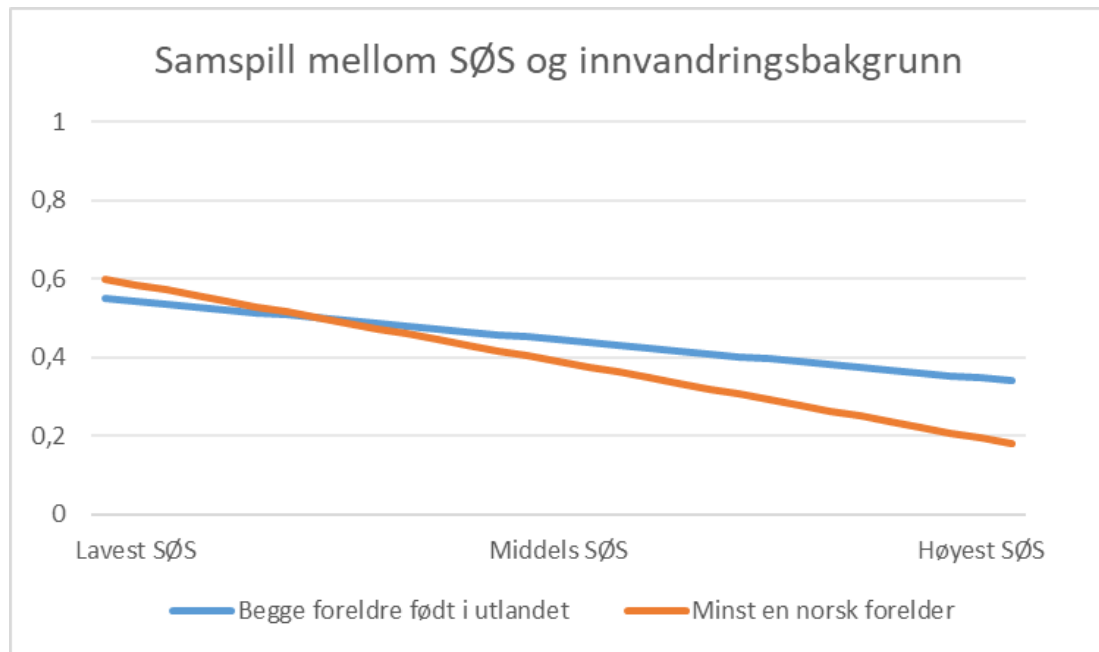
Tabell 2 viser en lineær regresjonsanalyse hvor de tre underdimensjonene av sosioøkonomisk status er inkludert. Regresjonen er først gjort som enkle modeller i modell 1, hvor kun én uavhengig variabel er med, kontrollert for kjønn og klasse, og deretter kontrollert for hverandre i den utvidede modell 2. Hver dimensjon har et selvstendig bidrag til ungdommenes frokostvaner som er statistisk signifikant, men det er noe forskjell på hver dimensjons bidrag. Hvis vi ser på gruppene som har minst ressurser opp mot de som har mest, viser modell 1 at sannsynligheten for å ikke spise frokost øker med mindre ressurser. Å ha svært få bøker hjemme øker sannsynligheten for ikke å spise frokost med nesten 25 prosentpoeng sammenlignet med det å ha svært mange bøker hjemme. Den samme trenden vises når det gjelder andre materielle ressurser (FAS), der det å ha lite ressurser øker sannsynligheten med 22 prosentpoeng sammenlignet med det å ha mye ressurser. Foreldrenes utdanning har også betydning. Sannsynligheten for å ikke spise frokost øker med 19 prosentpoeng når ingen av foreldrene har høyere utdanning, sammenlignet med familiene hvor begge foreldre har høyere utdanning. Når disse tre variablene blir inkludert i samme analyse i modell 2, synker hver variabels bidrag noe, men de er fremdeles statistisk signifikante. Dette kan indikere at variablene måler noe av de samme egenskapene ved ungdommene, men at de også har unike bidrag. I modell 2 ser vi at å ha 0–20 bøker i hjemmet sammenlignet med over 500 bøker er det som har høyest beta-score (0,095), i tillegg til å ha 20–100 bøker i hjemmet (0,096). Det at ingen av foreldrene har høyere utdanning sammenlignet med at begge har det har det (0,087), har også større betydning enn å ha færrest materielle ressurser opp mot de som har flest (0,069). Allikevel er forskjellene mellom de tre dimensjonene svært små, og det er vanskelig å skille mellom hver dimensjons

Tabell 3: Lineær regresjonsanalyse med frokostvaner som avhengig variabel. 0=Frokost hver dag og 1=Ikke frokost hver dag. Standardfeil presenteres i parentes. unike betydning.

	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
	b (S.E)	Beta	b (S.E)	Beta	b (S.E)	Beta
SØS	-0,16*** (0,01)	-0,202	-0,13*** (0,01)	-0,165	-0,12*** (0,01)	-0,156
<i>Innvandringsbakgrunn (ref. minst én fra Norge)</i>						
Begge født i utlandet	0,17*** (0,01)	0,157	0,08*** (0,02)	0,071	0,08*** (0,02)	0,068
<i>Far i jobb (ref. heltid)</i>						
Deltid	0,11*** (0,02)	0,053			0,06** (0,02)	0,029
Ikke i jobb	0,14*** (0,02)	0,089			0,04* (0,02)	0,028
<i>Mor i jobb (ref. heltid)</i>						
Deltid	0,00 (0,02)	-0,003			-0,05** (0,02)	-0,033
Ikke i jobb	0,12*** (0,02)	0,093			0,00 (0,02)	0,003
Justert R2			0,049		0,051	
N:						7649

Note: I modell 1 er det gjort separate analyser for hver variabel, kontrollert for kjønn og klasse. I modell 2 og 3 er alle variabler inkludert i samme analyse for å kunne se hvordan variablene endrer seg når de blir kontrollert for hverandre. Kun stigningskoeffisienter er tatt med i modellen, original modell med konstantledd finnes i vedlegg 3. $p < 0,05^*$; $p < 0,01^{**}$; $p < 0,001^{***}$.

Tabell 3 viser lineære regresjonsanalyser hvor det i modell 1 er gjort separate analyser med én og én uavhengig variabel kun kontrollert for kjønn og klassetrinn og deretter sammen i to utvidede modeller. De utvidede modellene viser flere interessante endringer. I modell 1 har sosioøkonomisk status stor betydning for om ungdommene ikke spiser frokost. Når ungdommenes SØS øker et trinn, synker sannsynligheten for å ikke spise frokost med 16 prosentpoeng. Vi ser at når begge foreldrene er født i utlandet, øker sannsynligheten for å ikke spise frokost med 17 prosentpoeng. Ifølge modell 1 er også far og mors sysselsettingsstatus av betydning, men det har ikke like stor effektstørrelse som de andre indikatorene. Når innvandringsbakgrunn og SØS kontrolleres for hverandre i modell 2, endrer en del seg, noe som kan skje av flere grunner. Innvandringsbakgrunn ser ut til å forklare bare noe av variasjonen i frokostvaner, men mye av denne sammenhengen ligger også i familiens sosioøkonomiske bakgrunn. Denne delen av analysen skal vi være varsomme med å tolke fordi innvandringsbakgrunn og sosioøkonomisk status korrelerer moderat (se vedlegg 2). I modell 3 er foreldrenes sysselsettingsstatus tatt med. SØS og innvandringsbakgrunn forblir så godt som uforandret, men det at mor ikke jobber, er ikke lenger signifikant, og betydningen av om far jobber, har gått noe ned. At mors sysselsettingsstatus endrer seg, kan sees i sammenheng med at denne variabelen korrelerer moderat med innvandringsbakgrunn, SØS og foreldres utdanning, i motsetning til fars sysselsettingsstatus, som ikke korrelerer like høyt med disse indikatorene. Når far jobber heltid, gir det større sannsynlighet for å spise frokost hver dag enn hvis han jobber deltid eller ikke jobber. Derimot ser det ut til at når mor jobber deltid, minsker sannsynligheten for ikke å spise frokost med fem prosentpoeng. Foreldres sysselsettingsstatus ser dermed ut til å forklare noe av ungdommenes frokostvaner, men ikke spesielt mye. Modell 3 forklarer ifølge justert R^2 5 prosent av variasjonen i frokostvaner, noe som sier oss at mye fremdeles ikke er forklart.



Figur 1: Samspillseffekt mellom innvandringsbakgrunn og SØS på avhengig variabel frokostvaner. 0 = frokost hver dag og 1 = ikke frokost hver dag. $p < 0,01$. Tabell finnes i vedlegg 3.

Figur 1 viser samspillseffekten mellom innvandringsbakgrunn og sosioøkonomisk status som er statistisk signifikant. For ungdommer med minst én norsk forelder vil økt sosioøkonomisk status ha større betydning for frokostvanene enn for ungdommer med foreldre som begge er født i utlandet. Det virker derfor som om sosioøkonomisk status har større betydning for ungdommer med minst én norsk forelder enn for ungdom med innvandringsbakgrunn.

Diskusjon

I denne artikkelen viser jeg at hele 43 prosent av utvalget oppgir å ikke spise frokost hver dag, og at den sosiale gradienten vist i tidligere forskning også er tydelig blant ungdommer i Oslo i 2015. Artikkelens hovedfunn er at både familiens velstandsnivå, foreldrenes utdanningsnivå og antall bøker i hjemmet har en signifikant sammenheng med ungdommenes frokostvaner, og at antall bøker i hjemmet kan ha noe større betydning enn de to andre indikatorene. Hvis begge foreldrene er født i utlandet, er sannsynligheten større for at ungdommene ikke spiser frokost, enn hvis én av eller begge foreldrene er født i Norge, men sosioøkonomisk status har størst betydning for de med minst én norsk forelder. Foreldrenes sysselsettingsstatus har betydning for unges frokostvaner. Når far jobber heltid og/eller mor jobber deltid, er det størst sannsynlighet for at de unge spiser frokost.

For det første viser studien at den sosiale gradienten er høyst til stede også blant ungdommer i Oslo, og at gruppen som ikke spiser frokost hver dag, består av en statistisk signifikant høyere andel med lav sosioøkonomisk status enn gruppen som spiser frokost. Det kan derfor se ut til at det er høyst aktuelt med tiltak lignende byrådets skolemåltid som har som mål å utjevne de sosiale forskjellene. Samtidig viser de videre funnene at å finne rett tiltak kan være vanskeligere enn det kanskje ser ut som.

For det andre viser denne studien i likhet med Fismen, Samdal og Torsheim (2012) at kulturell kapital har størst betydning for sammenhengen mellom SØS og frokostvaner, men det er allikevel svært liten forskjell på de ulike indikatorene. Det gir en indikasjon på at frokost kan ha en symbolsk verdi for ulike sosiale klasser, slik Fismen, Samdal og Torsheim (2012) drøfter, hvor kulturell kapital og sosioøkonomisk bakgrunn er av betydning for menneskers smak. Dette kan også si oss noe om at selv om ungdommenes økonomi skulle bli bedre eller om de får tilbudt gratis skolefrokost, vil det ikke nødvendigvis bety at måltidet blir prioritert. Det kan være vaner, preferanser eller kunnskap som påvirker ungdommenes valg, selv om de skulle ha god nok økonomi. Et rent finansielt perspektiv på skolemåltidene vil derfor ikke nødvendigvis være nok for å utjevne sosioøkonomisk ulikhet i frokostvaner.

For det tredje ser det ut til at foreldrenes innvandringsbakgrunn har betydning for ungdommenes frokostvaner, men at denne sammenhengen delvis er på grunn av familiens sosioøkonomiske status. At mor ikke jobber, ser ikke ut til å ha betydning for frokostvanene, men hvis far jobber heltid, øker sannsynligheten for at ungdommen spiser frokost. Dette kan skyldes økonomi, rutiner eller at den kulturelle kapitalen kan øke ved å ha en jobb. Mors sysselsetting er korrelert med innvandringsbakgrunn, noe som gjør at sammenhengen som finnes mellom dette og frokostvaner i den enkle modellen, forsvinner når det kontrolleres for innvandringsbakgrunn i den utvidede modellen. At mor jobber deltid, ser derimot ut til å fortsatt ha en betydning, siden ungdommene oftere spiser frokost da enn hvis mor jobber heltid. Det ser derfor ut til at det har betydning om det er mor eller far som er mye hjemme. Funnene indikerer at bakgrunnen til foreldrenes sysselsettingsstatus kan være av betydning, men at det ikke er slik at å være i en heltidsstilling i seg selv vil gjøre at ungdommen oftere spiser frokost. Det kan heller først og fremst være bakgrunnen for om foreldrene er i jobb eller ikke som er av betydning.

For det fjerde ser det ut til at sammenhengen mellom frokostvaner og SØS delvis er moderert av foreldrenes innvandringsbakgrunn. Sosial bakgrunn ser ut til å ha større betydning for ungdommer med minst én norsk forelder enn for ungdommer med innvandringsbakgrunn. En måte å tolke samspillet mellom SØS og innvandringsbakgrunn på kan være at den symbolske verdien som frokost kan ha i Norge, ikke står like sterkt blant innvandrerfamilier med bakgrunn fra andre tradisjoner. Høyere sosioøkonomisk status kan på den måten fordre andre endringer enn kosthold og frokostvaner blant disse gruppene. En annen måte å tolke funnet på kan være at unge med minst én norsk forelder har frokost som en vane i grunn, og at for eksempel økonomi vil kunne være en barriere for å gjennomføre vanen som ligger til grunn. Dette blir selvfølgelig tolkninger, og det er et stort behov for mer forskning på hvordan kulturell kapital, tradisjoner og symbolsk verdi kan ha påvirkning på frokostvaner og livsstil for øvrig. Analysene viser også at innvandringsbakgrunn i seg selv ikke påvirker så mye som tidligere studier har vist (Manios mfl., 2015). Dette kan være fordi det i disse analysene blir kontrollert for sosioøkonomisk bakgrunn, inkludert antall bøker i hjemmet, noe som ikke bli kontrollert for i studien til Manios mfl. (2015). I Manios' studie konkluderer forfatterne med at tiltak må rettes mot familier med innvandringsbakgrunn og foreldre med lavt utdanningsnivå. Selv om analysene i denne artikkelen ikke motstrider konklusjonen, vil funnene indikere at tiltak må gjelde flere enn kun denne gruppen.

Begrensninger ved analysene

Analysene er gjort med et analytisk utvalg på 7649 respondenter, noe som tilsvarer 27,9 prosent manglende data. Hovedsakelig har sammenstillingen av SØS-målet gjort at flere respondenter faller fra. Undersøkelser har vist at ungdommer med lavere SØS oftere ikke kommer gjennom spørreskjemaet og derfor blir underrepresentert (Elstad, 2010, s. 160).

Med stor sannsynlighet er det flere med lavere SØS som ikke er med også i denne undersøkelsen. Analysene av manglende data viser at noen flere gutter og noen flere med innvandringsbakgrunn ikke lenger er med. Det gjør at gutter og ungdommer med innvandringsbakgrunn er noe underrepresentert i analysene. Det er også færre respondenter fra VG3 enn fra VG1. Det kan ha noe å gjøre med yrkesfagretninger, hvor disse ikke lenger går på skolen og dermed ikke er med i undersøkelsen. Allikevel er ikke frafallet så skjevt at det anses å være behov for vekting.

En annen begrensning kan være måten FAS og SØS blir målt i undersøkelsen. FAS er ressurser i hjemmet og knyttes opp mot blant annet antall datamaskiner og biler familien eier. Dette er et vanskelig mål i dagens digitale samfunn, hvor det blir mer og mer vanlig med datamaskiner uavhengig av sosial bakgrunn, og hvor forskjellene først og fremst kommer frem av prisene på produktene. Det er også økende tendenser til at det å ikke ha bil eller datamaskiner symboliserer høy kulturell kapital på grunn av klimaforandringer og økende oppmerksomhet på skjermtids negative effekt på unge. Det synes tydelig i tabell 1, hvor kun 9 prosent av utvalget tilhører gruppen med lav FAS. I tillegg er det viktig å legge vekt på at spørsmålene som ungdommene skal svare på for å anta deres sosioøkonomiske status, kan være vanskelige. Ikke alle ungdommer vet noe om foreldrenes utdanning, og antall bøker i hjemmet kan være vanskelig å ha oversikt over.

Det er flere aspekter rundt ungdommers frokostvaner som ikke blir sett nærmere på her, for eksempel slankeatferd eller venners påvirkning på frokostvaner. For å kunne igangsette gode tiltak er det nødvendig med mer forskning på emnet. Bruk av flere metoder vil kunne bidra til betraktelig mer kunnskap om hvilke tiltak som vil kunne fungere. Ved kvalitative intervjuer kan det ses nærmere på hvordan ungdommer selv forklarer sine frokostvaner, og ved intervensjonsstudier eller longitudinelle studier kan årsakssammenhenger bli klarere, og frokostvanene kan følges over tid.

Konklusjon

Sosioøkonomisk status har betydning for om ungdommer spiser frokost eller ikke, men har tilsynelatende mindre å si for de med minoritetsbakgrunn. Kulturell kapital er vel så viktig som økonomi for frokostvaner, og funnene indikerer at for å få vellykkede tiltak for å utjevne sosiale forskjeller i frokostvaner i Norge vil ikke nødvendigvis kun en gratis frokostordning hjelpe. Økt kunnskap hos ungdommer og foreldre er nødvendig fordi unge og voksne som ikke ser frokostens verdi, heller ikke vil prioritere måltidet. Tradisjoner og vaner i familien kan ha større påvirkning på frokostmåltidet enn økonomi. Foreldrenes sysselsettingsstatus ser ut til å ha noe innvirkning på frokostvanene, men ikke veldig stor. Hvis ungdommene har foreldre som ikke jobber, eller hvis far jobber deltid, synker sannsynligheten for å spise frokost. Derimot øker sannsynligheten for å spise frokost noe hvis mor jobber deltid.

Det ser ut til at om tiltak for å utjevne sosiale forskjeller i frokostvaner skal virke, må tiltakene være for alle og en del av skoledagen. Både kulturell kapital og økonomi ser ut til å ha betydning for unges frokostvaner, så kanskje tiltak kun rettet mot én av dimensjonene ikke vil ha god nok effekt. Mer forskning er nødvendig for å finne en måte å gi alle barn og unge en god og næringsrik start på dagen på.

Litteratur

- Almquist, Y.B., Ashir, S. & Brännström, L. (2015). *A guide to quantitative methods*. Stockholm: Chess. Hentet fra http://www.chess.su.se/polopoly_fs/1.173484.1396595707!/menu/standard/file/Almquist_Ashir_Brannstroem_Guide_1.0.1.pdf
- Andersen, P.L. & Bakken, A. (2015). *Ung i Oslo 2015*. NOVA-rapport nr. 8-2015. Hentet fra <https://korusoslo.no/wp-content/uploads/2020/01/Nettutgave-Ung-i-Oslo-Rapport-8-15-26-august.pdf>
- Arbeiderpartiet. (2019). *Sunn mat for alle elever*. Hentet 10.04.19 fra <https://www.arbeiderpartiet.no/politikken/skolemat-og-skolefrukt/>
- Bakken, A., Frøyland, L.R. & Sletten, M.A. (2016). *Sosiale forskjeller i unges liv. Hva sier Ungdataundersøkelsen?* NOVA-rapport nr. 3-2016. Hentet fra <http://www.hioa.no/content/download/123772/3198955/file/Sosiale-forskjeller-i-unges-liv-NOVA-Rapport-3-2016-18-april-.pdf>
- Bourdieu, P. (1995). *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax Forlag AS.
- Currie, C., Molcho, M., Boyce, W., Holstein, B., Torsheim, T. & Richter, M. (2008). Researching health inequalities in adolescents: The development of the Health Behaviour in School-Aged Children (HBSC) Family Affluence Scale. *Social Science & Medicine*, 66(6), 1429–1436. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2007.11.024>
- Dahl, E., Bergsli, H. & van der Wel, K.A. (2014). *Sosial ulikhet i helse: En norsk kunnskapsoversikt*. Oslo: Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Elstad, J.I. (2005). *Sosioøkonomiske ulikheter i helse. Teorier og forklaringer*. Oslo: Sosial- og helsedirektoratet.
- Elstad, J.I. (2010). Spørreskjemaundersøkelsenes fallgruber. I K. Widerberg, M. N. Hansen & D. Album (red.), *Metodene våre: Eksempler fra samfunnsvitenskapelig forskning* (s. 155–169). Oslo: Universitetsforlaget.
- Elstad, J.I. (2017). Helseulikhetenes by. I J. Ljunggren (red.), *Oslo. Ulikhetenes by* (s. 171–188). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Fismen, A.-S., Samdal, O. & Torsheim, T. (2012). Family affluence and cultural capital as indicators of social inequalities in adolescent's eating behaviours: a population-based survey. *BMC Public Health*, 12, 1036. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-12-1036>
- Hallström, L., Vereecken, C.A., Ruiz, J.R., Patterson, E., Gilbert, C.C., Catasta, G., ... Sjöström, M. (2011). Breakfast habits and factors influencing food choices at breakfast in relation to socio-demographic and family factors among European adolescents. The HELENA Study. *Appetite*, 56(3), 649–657. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2011.02.019>
- Hellevik, O. (2009). Linear versus logistic regression when the dependent variable is a dichotomy. *International Journal of Methodology*, 43(1), 59–74. <https://doi.org/10.1007/s11135-007-9077-3>
- Hordaland Fylkeskommune (2018). *Trappar opp ordninga med skulefrukost*. Hentet fra <https://www.hordaland.no/nn-NO/nyheitsarkiv/2018/trappar-opp-ordninga-med-skulefrukost/>
- Kjerkol, I. (2018). *Er skolemat fortsatt vanskelig å svelge?* Hentet fra <https://www.utdanningsnytt.no/debatt/2018/desember/er-skolemat-fortsatt-vanskelig-a-svelge/>
- Kjærnes, U. (2001). *Eating patterns: A day in the lives of Nordic peoples* (7). Hentet fra http://www.hioa.no/extension/hioa/design/hioa/images/sifo/files/file48478_rapport2001_07.pdf
- Løes, A.-K. (2010). *Organic and conventional public food procurement for youth in Norway*. Bioforsk report. Hentet fra: <http://hdl.handle.net/11250/2460440>
- Manios, Y., Moschonis, G., Androustos, O., Filippou, C., Van Lippevelde, W., Vik, F., ... Brug, J. (2015). Family sociodemographic characteristics as correlates of children's breakfast habits and weight status in eight European countries. The ENERGY (European Energy balance Research to prevent excessive weight gain among Youth) project. *Public Health Nutrition*, 18(5), 774–783. <https://doi.org/10.1017/S1368980014001219>

- Mood, C. (2010). Logistic regression: Why we cannot do what we think we can do, and what we can do about it. *European sociological review*, 26(1), 67–82. <https://doi.org/10.1093/esr/jcp006>
- Moreno-Maldonado, C., Ramos, P., Moreno, C. & Rivera, F. (2018). How family socioeconomic status, peer behaviors, and school-based intervention on healthy habits influence adolescent eating behaviors. *School Psychology International*, 39(1), 92–118. <https://doi.org/10.1177/0143034317749888>
- Oslo Byarkiv. (u.å.). *Fra varmmat til oslofrokost til matpakke*. Hentet fra <https://www.oslo.kommune.no/OBA/gallerier/Mat/oslofrokost.asp>
- Oslo Kommune. (2019). *Byrådets forslag til budsjett 2020 og økonomiplan 2020–2023*. Hentet fra https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13342679-1576068587/Tjenester%20og%20tilbud/Politikk%20og%20administrasjon/Budsjett%2C%20regnskap%20og%20rapportering/Budsjett%202020/Budsjettforslag%202020/unzipped_krnl_fileid_353334/PDFS/Budsjettforslag-2020.pdf?download=1
- Rampersaud, G.C., Pereira, M.A., Girard, B.L., Adams, J. & Metz, J.D. (2005). Breakfast habits, nutritional status, body weight, and academic performance in children and adolescents. *Journal of the American Dietetic Association*, 105(5), 743–760. <https://doi.org/10.1016/j.jada.2005.02.007>
- Ringdal, K. (2018). *Enhet og mangfold. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode* (4. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Samdal, O., Mathisen, F.K.S., Torsheim, T., Diseth, Å.R., Fismen, A.-S., Larsen, T.M, Wold, B., Årdal, E. (2016). *Helse og trivsel blant barn og unge – Resultater fra den landsrepresentative spørreundersøkelsen «Helsevaner blant skoleelever. En WHO-undersøkelse i flere land»*. Bergen: HEMIL-Senteret, Universitetet i Bergen. Hentet fra <http://hdl.handle.net/1956/13072>
- Tajik, H. (2019). *Tale under landsmøte*. Innlegg presentert ved Arbeiderpartiets landsmøte, Oslo. Abstract hentet fra <https://www.arbeiderpartiet.no/arrangementer/landsmote/landsmote-2019/hadia-tajik-kva-ap-har-tenkt-a-bruke-makta-til-etter-lokalvalet/>
- Vereecken, C., Dupuy, M., Rasmussen, M., Kelly, C., Nansel, T.R., Al Sabbah, H. & ... Ahluwalia, N. (2009). Breakfast consumption and its socio-demographic and lifestyle correlates in schoolchildren in 41 countries participating in the HBSC study. *International Journal of Public Health*, 54, 180–190. <https://doi.org/10.1007/s00038-009-5409-5>

Vedlegg 1

Vedlegg 1: Analyse av analytisk utvalg sett opp mot studieutvalg

	Studieutvalg % (N=10612)	Analytisk utvalg % (N=7649)
<i>Kjønn</i>		
Gutt	48	45
Jente	52	55
Totalt	100	100
<i>Klasse</i>		
1. klasse	41	41
2. klasse	31	31
3. klasse	28	28
Totalt	100	100
<i>SØS</i>		
Lavest	20	19
Lav	20	19
Middels	20	20
Høy	20	21
Høyest	20	21
Totalt	100	100
<i>Innvandringsbakgrunn</i>		
Én norsk forelder	67	72
Begge foreldre født i utlandet	33	28
Totalt	100	100

Manglende data 27,9 % (N=2963)

Vedlegg 2

Vedlegg 2: Korrelasjonsmatrise med alle variabler

	Imn.bakgrunn	SØS	FAS	0-20	20-100	100-500	Over 500	Ingen høy utd.	En med høy utd.	Begge høy utd.	Far/ikke jobb	Far/deltid	Far/ heltid	Mor/ikke jobb	Mor/deltid	Mor/ heltid
Imn.vandingsbakgrunn	1															
SØS	-.523***	1														
FAS	-.384***	.619***	1													
Antall bøker i hjemmet	.313**	-.485**	-.252**	1												
0-20 bøker	.275***	-.361***	-.159***	-.196***	1											
20-100 bøker	-.143***	.084***	.078***	-.239***	-.393***	1										
100-500 bøker	-.315***	.567***	.294***	-.240***	-.395***	-.481***	1									
Over 500 bøker								1								
Foreldres utdanning																
Ingen høyere utdanning	.374***	-.784***	-.317***	.300***	.187***	-.102***	-.267***	1								
En med høyere utdanning	.054***	-.192***	-.070***	-0.003	.089***	.031**	-.110***	-.268***	1							
Begge foreldre har høyere utdanning	-.357***	.813***	.322***	-.249***	-.229***	.061***	.313***	-.619***	-.591***	1						
Fars arbeidssituasjon																
Far er ikke i jobb	.206***	-.286***	-.284***	.131***	.094***	-.057***	-.116***	.206***	.041***	-.206***	1					
Far jobber deltid	.095***	-.089***	-.106***	.043***	.033**	-0.006	-.053***	.036**	.041***	-.064***	-.093***	1				
Far jobber heltid	-.234***	.298***	.306***	-.138***	-.101***	.052***	.131***	-.198***	-.060***	.214***	-.795***	-.530***	1			
Mors arbeidssituasjon																
Mor er ikke i jobb	.322***	-.357***	-.272***	.211***	.105***	-.080***	-.155***	.276***	.053***	-.275***	.181***	.055***	-.187***	1		
Mor jobber deltid	.077***	-.051***	-.054***	.024*	.037***	-0.013	-.037***	0.017	.033**	-.041***	0.003	.055***	-.036**	-.174***	1	
Mor jobber heltid	-.320***	.330***	.262***	-.191***	-.113***	.075***	.155***	-.239***	-.068***	.255***	-.150***	-.085***	.180***	-.693***	-.589***	1

Vedlegg 3

Tabell 3: Original tabell av tabell 2 i artikkelen inkludert konstantledd og koeffisienter for kjønn og klasstrinn

	Modell 1		Modell 2	
	B (S.E)	Beta	B (S.E)	Beta
<i>Kjønn (ref. Gutt)</i>				
Jente	0,07*** (0,01)	0,067	0,06*** (0,01)	0,061
<i>Klasstrinn (ref. 1. klasse)</i>				
2. klasse	0,02 (0,01)	0,021	0,02 (0,01)	0,022
3. klasse	0,03 (0,01)	0,023	0,03* (0,01)	0,030
Konstant	0,32***			
<i>Foreldres utdanning (ref. begge med høyere utdanning)</i>				
Ingen høyere utdanning	0,19*** (0,01)	0,157	0,11*** (0,02)	0,087
Én med utdanning	0,13*** (0,01)	0,102	0,08*** (0,02)	0,068
Konstant	0,22***			
<i>Antall bøker i hjemmet (Ref. over 500)</i>				
0–20 bøker	0,25*** (0,02)	0,153	0,15*** (0,02)	0,095
20–100 bøker	0,17*** (0,02)	0,15	0,11*** (0,02)	0,096
100–500 bøker	0,09*** (0,01)	0,085	0,07*** (0,01)	0,061
Konstant	0,13***			
<i>FAS (Ref. høy)</i>				
Lav	0,22*** (0,02)	0,13	0,12*** (0,02)	0,069
Middels	0,08*** (0,01)	0,084	0,04*** (0,01)	0,044
Konstant	0,22***			
Konstant			0,118**	
Justert R ²			0,046	
N:				7649

Tabell 4: Original tabell av tabell 3 i artikkelen inkludert konstantledd og koeffisienter for kjønn og klasstrinn og samspillsledd mellom SØS og innvandringsbakgrunn.

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4	
	b (S.E)	Beta	b (S.E)	Beta	b (S.E)	Beta	b (S.E)	Beta
<i>Kjønn (ref. gutt)</i>								
Jente	0,07*** (0,01)	0,067	0,06*** (0,01)	0,058	0,06*** (0,01)	0,057	0,06*** (0,04)	0,057
<i>Klasstrinn (ref. 1.klasse)</i>								
2. klasse	0,02 (0,01)	0,021	0,02 (0,01)	0,022	0,02 (0,01)	0,021	0,02 (0,01)	0,021
3. klasse	0,03 (0,01)	0,023	0,03* (0,01)	0,029	0,03* (0,01)	0,027	0,03* (0,01)	0,028
Konstant	0,32***							
SØS	-0,16*** (0,01)	-0,202	-0,13*** (0,01)	-0,165	-0,12*** (0,01)	-0,156	-0,14*** (0,01)	-0,186
Konstant	0,65***							
<i>Innvandringsbakgrunn (ref. minst én fra Norge)</i>								
Begge født i utlandet	0,17*** (0,01)	0,157	0,08*** (0,02)	0,071	0,08*** (0,02)	0,068	-0,05 (0,04)	-0,048
Konstant	0,28***							
<i>Far i jobb (ref. heltid)</i>								
Deltid	0,11*** (0,02)	0,053			0,06** (0,02)	0,029	0,06* (0,02)	0,029
Ikke i jobb	0,14*** (0,02)	0,089			0,04* (0,02)	0,028	0,05* (0,02)	0,012
Konstant	0,30***							
<i>Mor i jobb (ref. heltid)</i>								
Deltid	0,00 (0,02)	-0,003			-0,05** (0,02)	-0,033	-0,05** (0,02)	-0,033
Ikke i jobb	0,12*** (0,02)	0,093			0,00 (0,02)	0,003	0,01 (0,02)	0,007
Konstant	0,30***							
<i>Samspill SØS*inn.bakg.</i>								
Konstant			0,57***		0,55***		0,60***	
Justert R ²			0,049		0,051		0,052	